

FILOZOFIA A LUAT-O RAZNA

Jean-François Braunstein (n. 1953, Marsilia) este profesor de filozofie contemporană la Universitatea Paris 1 Panthéon-Sorbonne, unde predă cursurile de istoria științelor, filozofia medicinei și etică medicală. A publicat, printre altele: *Canguilhem. Histoire des sciences et politique du vivant* (PUF, 2007); *L'histoire des sciences. Méthodes, styles et controverses* (Vrin, 2008); *La philosophie de la médecine d'Auguste Comte. Vaches carnivores, Vierge Mère et morts vivants* (PUF, 2009); *La philosophie devenue folle. Le genre, l'animal, la mort* (Grasset, 2018). Traducerea volumului *La religion woke* (Grasset, 2022) a apărut la Humanitas (*Religia woke*, 2024).

JEAN-FRANÇOIS BRAUNSTEIN

FILOZOFIA A LUAT-O RAZNA

GENUL, ANIMALUL, MOARTEA

Traducere din franceză
de Mirela Mircea

HUMANITAS

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Alexandru Anghel
DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

Jean-François Braunstein
La Philosophie devenue folle. Le genre, l'animal, la mort
© Éditions Grasset & Fasquelle, 2018
All rights reserved.

© HUMANITAS, 2026, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Braunstein, Jean-François
Filozofia a luat-o razna: genul, animalul, moartea / Jean-François Braunstein;
trad. din franceză de Mirela Mircea. – București: Humanitas, 2026
ISBN 978-973-50-9094-4
I. Mircea, Mirela (trad.)
I

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

*Lui Corinne, Antoine și Hélène
Și mamei, care nu mai poate citi
cartea aceasta*

Cuprins

<i>Introducere. De la bune intenții la abjecție</i>	11
Pretinse dezbateri sociale	11
Corectitudinea politică a luat-o razna: amputomanie, zoofilie, eugenie	13
„Experimente mentale”... și consecințele lor	14
Umanitatea obosită și „ultimul om”	16
 GENUL ȘI NEGAREA CORPULUI	
I. JOHN MONEY, UN INVENTATOR INOPORTUN	26
De la hermafroditism la gen	27
Lipsa de diferențiere sexuală la naștere și lupta cu „dualismele”.	31
Cultura prevalează asupra naturii: cazul John/Joan	34
De la intersexualitate la transsexualism	38
Profesorul Money este în culpă: adevărata poveste a lui David Reimer	41
II. ANNE FAUSTO-STERLING ȘI SFÂRȘITUL DISTINCȚIEI ÎNTRE BĂRBAT ȘI FEMEIE	52
Critica adusă de Anne Fausto-Sterling lui Money.	53
Să terminăm cu biologia „machistă”.	56
Către lipsa de diferențiere finală.	58
III. JUDITH BUTLER ȘI GNOZA CONTEMPORANĂ	61
Sexul nu există	64
Nici corpul nu există.	66
Gnoza contemporană: disprețul față de corp	71
Culmea gnozei: amputomania. Și din nou despre John Money...	76

IV. ȘI GENUL DEVINE FLUID...	86
„Demontarea genului”	89
„Ideologia de gen vatămă copiii”	95
Războiul toaletelor și sfârșitul identităților	100
Starea civilă neutră	103
Trafic de caracteristici trans: transrasă, transclasă și <i>otherkin</i> ...	105

ANIMALUL ȘI UITAREA OMULUI

Imperiul bunelor intenții	116
I. SINGER ȘI „EMANCIPAREA ANIMALELOR”	119
Great Ape Project și critica anticipată a ideilor sale	123
II. DREPTURILE ANIMALELOR	132
Juriștii contra drepturilor pentru animale	144
III. ARGUMENTUL „CAZURILOR MARGINALE”	151
Consecințele argumentului „cazurilor marginale”	157
IV. ZOOFILIA ETICĂ A LUI PETER SINGER	165
V. ZOOFILIA COSMICĂ A DONNEI HARAWAY	180
„Săruturile profunde” dintre Haraway și cățeaua ei, Miss Cayenne Pepper	181
O biologă care contestă biologia	187
Către abolirea generalizată a frontierelor	192
VI. ÎN APĂRAREA „EXCEPȚIONALISMELOR”, UMAN ȘI ANIMAL DEOPOTRIVĂ	199

EUTANASIA ȘI BANALIZAREA MORȚII

I. ENTUZIASMUL PENTRU EUTANASIE	212
O moarte „demnă”?	215
Viețile „demne de a fi trăite” și celelalte	216
Persoane și non-persoane	219
„Calitatea vieții” vs „sanctitatea vieții”	226
Medicii contra eutanasiei	229
II. APOLOGIA INFANTICIDULUI	236
Infanticid și avort	241
Consecințele „dezbaterilor” bioetice	246

III. „MORȚI SUSPECTE“. REDEFINIREA MORȚII	255
Inventarea morții cerebrale	261
Hans Jonas împotriva curentului	273
 Concluzie. Fără umanism, avem compostism	283
Regăsirea „decenței fundamentale“	283
Abolirea granițelor: către lipsa de diferențiere	285
Granițele care ne definesc.	288
„Plus ultra“	289
 Mulțumiri.	293

Introducere

DE LA BUNE INTENȚII LA ABIECȚIE

Pretinse dezbateri sociale

Problematica genului, cea a drepturilor animalelor și cea a eutanasiei au traversat Atlanticul și au devenit subiecte de dezbatere și în societatea noastră, părănd cumva de la sine înțeles că suntem foarte pasionați de ele. Oare identitatea de gen e diferită de identitatea sexuală? Animalele sunt ființe sensibile? Au drepturi? Ar trebui să legalizăm eutanasia?

Dar nu suntem de fapt martorii unor dezbateri, căci răspunsurile la aceste întrebări, dacă e să dăm crezare rezultatelor uimitoare ale sondajelor, par a fi unanime. În ceea ce privește drepturile animalelor, 89% dintre francezi au declarat că „sunt de acord cu modificarea statutului juridic al animalelor în Codul civil, în sensul recunoașterii naturii de ființă «vie și sensibilă» a acestora prin crearea unei noi categorii («animale») pe lângă categoria «persoane» și categoria «bunuri»”.¹ Cât despre eutanasiu, legalizarea sa ar produce nici mai mult, nici mai puțin decât un val de entuziasm. La întrebarea „Considerați că legislația franceză ar trebui să autorizeze medicii să pună capăt, fără suferință, vieții pacienților cu boli insuportabile și incurabile dacă pacienții respectivi solicită acest lucru?”, 95% dintre subiecți au răspuns afirmativ – fără să fi fost luați în calcul și muribunzii, pe care organizatorii se pare că

1. Sondajul realizat de IFOP (Institut Français d'Opinion Publique) pentru Fondation 30 Millions d'Amis, *Les Français et le droit de l'animal*, 5 noiembrie 2013.

au uitat să-i consulte.¹ Doar chestiunea genului a trezit reacții mai rezervate. Predarea „ABC-ului egalității”, un set de învățături recent introduse și menite să le transmită copiilor încă de la grădiniță „o cultură a egalității și respectului între fete și băieți”, combătând „prejudecățile” și stereotipurile de gen, nu a fost apreciată favorabil decât de o majoritate slabă (53% dintre cei intervievați); rămânea încă de convins o minoritate largă (37%), care considera că respectiva inițiativă pedagogică e doar un mijloc de propagare a „teoriei genului”, în vreme ce 33% dintre participanți o socoteau de-a dreptul „periculoasă”.²

Mulți susțin că aceste cifre impresionante sunt suficiente pentru a tranșa problema și că puterea legislativă ar trebui să se rezume la a consfinți rezultatele sondajelor, de parcă faptul – în cazul acesta, o serie de anchete sociale mai mult sau mai puțin fiabile – ar trebui să fie izvor de drept.

Organizațiile care promovează drepturile animalelor, legalizarea eutanasiei sau predarea teoriei genului sunt în permanentă ofensivă, cerând ca societatea să pășească mai departe și mai repede, într-o atmosferă de exaltare și fervoare. Se consideră că astfel de demersuri ar fi pași făcuți de omenire „în direcția corectă”, și anume către un viitor luminos, pașnic, al înfrățirii. Cum să nu ne indignăm în fața condițiilor îngrozitoare în care sunt crescute animalele de fermă? Cum am putea să le refuzăm bolnavilor în stadiu terminal o moarte „liniștită”? Cum să nu fii șocat de discriminarea cu care se confruntă persoanele transgen sau transsexuale?

1. Sondajul realizat de IFOP pentru ADMD (Association pour le Droit de Mourir dans la Dignité), *Le regard des Français sur la fin de vie à l'approche de la présidentielle*, 21 martie 2017.

2. Sondajul BVA–iTélé, *Les Français et les ABCD de l'égalité*, 1 februarie 2014.

Corectitudinea politică a luat-o razna: amputomanie, zoofilie, eugenie

Am putea totuși să ne punem și alte întrebări, mai originale și ceva mai incomode. Dacă genul nu are nici o legătură cu sexul biologic, de ce să nu ni-l schimbăm în fiecare dimineață? Dacă trupul se află la cheremul conștiinței, de ce să nu ni-l modificăm la infinit? Ce ne-ar opri, de exemplu, să cerem să ni se amputeze membre sănătoase, dar care nu corespund imaginii pe care o avem despre propriul corp? Dacă nu există nici o diferență între noi și animale, de ce n-am întreține cu ele relații sexuale „reciproc satisfăcătoare”? De ce n-am face experimente medicale mai degrabă pe oameni în comă decât pe animale perfect sănătoase? Dacă hotărâm să curmăm viețile „care nu merită trăite“, ce ne oprește să ucidem și copiii „defecți“ sau nedorți? Și de ce nu am modifica, de asemenea, criteriul după care se constată decesul, naționalizând cadavrele pentru a putea preleva de la muribunzi un număr mai mare de organe, în stare mai bună, spre binele unor vii mai promițători?

Amputomanie, zoofilie, eugenie – iată doar câteva dintre întrebările care se ivesc atunci când schimbăm radical definițiile sexului și corpului, când se estompează granița dintre om și animal, când admitem că nu toate viețile au aceeași valoare. Sunt idei atât de șocante, încât ar putea să ni se pară inventate tocmai pentru a scandaliza. Dar nu este deloc așa, căci reflecțiile „morale“ contemporane din spațiul anglo-saxon le-au transformat în teme de referință. Trebuie precizat că răspunsurile pe care le dau cele mai prestigioase universități americane la aceste întrebări sunt în general mai absurde și mai șocante decât ne-am putea închipui. Autorul teoriei genului, John Money, e de părere că putem cere să ni se amputeze un membru dacă nu suntem mulțumiți de el. Celebra teoreticiană a cyborgilor, Donna Haraway, descrie emoționată „săruturile profunde“ pe care le împărtășește cu cățeaua ei, până la ștergerea „granițelor

dintre specii“. Foarte influentul teoretician al emancipării animalelor Peter Singer nu vede de ce n-am putea întreține relații sexuale „reciproc satisfăcătoare“ cu necuvântătoarele, cu condiția să nu le brutalizăm. Același Peter Singer exaltă frecvent infanticidul drept corolar al activismului său în favoarea eutanasiei. Militantismul pentru „o moarte demnă“ l-a determinat pe fondatorul bioeticii, Hugo Tristram Engelhardt, să propună desfășurarea de experimente medicale pe bolnavii cu leziuni cerebrale mai degrabă decât pe „animale non-umane“. Iar discipolii acestora de pe Bătrânul Continent încep să le calce pe urme.

Poate veți spune că exagerez, că nu aceasta este esența mesajelor transmise de autorii citați, că trebuie să nuanțăm interpretările. Unii vor să creadă că e vorba doar despre atitudini provocatoare sau pur și simplu glume. Greșit. Sunt foarte serioși cu toții, ba chiar lipsa totală de simț al umorului e una dintre principalele lor caracteristici. Diverse teze delirante din punctul meu de vedere au fost elaborate îndelung și la modul solemn de autori care nu sunt în nici un caz marginali, ci se numără printre filozofii cei mai reputeți ai momentului, creatori ai celor trei noi discipline de mare succes numite „studii de gen“, „etică animală“ și „bioetică“. Sunt sau au fost profesori la câteva dintre cele mai prestigioase universități din SUA: Judith Butler la UC Berkeley, John Money la Johns Hopkins, Peter Singer la Princeton, Donna Haraway la UC Santa Cruz, Hugo Tristram Engelhardt la Rice University din Houston...

„Experimente mentale“... și consecințele lor

Unii ar putea spune că nu-i nimic grav în aceste teorii, că sunt simple „experimente mentale“ izvorâte din curiozitate, îndrăznețe, dar fără consecințe. Mi se pare totuși că nu-i chiar așa, ci că ne confruntăm cu o „revoluție antropologică“ ale

cărei efecte încep să se facă simțite în lumea reală, contribuind la schimbarea mentalităților și transformându-ne viața. Sub aparența unor reforme moderne și de bun-simț, vom vedea în continuare că e vorba de fapt despre schimbări de foarte mare amploare care modifică însăși definiția pe care o dăm umanității. Am înțeles asta mai ales din modul cum e abordată chestiunea genului, care întâmpină cea mai mare rezistență. Dar la fel stau lucrurile și cu celelalte două subiecte – relația cu animalele și eutanasia – unde consensul general pare să fie mai solid; și în cazul lor, de la proiecte aparent generoase se ajunge la consecințe absurde și chiar șocante. Tocmai acest derapaj de la bunele intenții la abjecție mi-am propus să-l descriu, pornind de la lectura fondatorilor celor trei discipline alimentate de ideologia corectitudinii politice: *gender studies*, *animal studies* și bioetica.

Lumea a început să se schimbe în urma acestor experimente mentale. Pediatrii americani denunță în prezent consecințele distructive ale modei „transgenderiste” asupra elevilor din licee și colegii. Activiștii „animalitari” atacă laboratoarele științifice care folosesc animale și propun să se experimenteze în schimb pe bolnavii în comă. Iar efectele modei eutanastice sau ale noilor definiții ale morții, care urmăresc „productivizarea” acesteia, sunt deja evidente în încercarea constantă de a devansa ora decesului sau de a institui un drept de preempțiune asupra cadavrelor în favoarea celor a căror viață este „demnă de a fi trăită”.

Merită așadar să ne oprim puțin asupra acestor chestiuni. Cu atât mai mult cu cât, atunci când examinăm în detaliu controversile iscate de teoriile genderistă, animalitară sau bioetică, ne dăm seama că cei mai puțin entuziasmați de ele sunt tocmai cei care cunosc cel mai bine subiectul și pe care îi îngrijorează consecințele unor astfel de inovații. Majoritatea psihiatrilor sau a psihanalistilor nu sunt adepți fervenți ai teoriei genului, juriștii deschiși spre consfințirea drepturilor

animalelor sunt o minoritate infimă, iar medicii care susțin fără nuanțe legalizarea eutanasiei sunt foarte rari. Cu toții constată deja efectele foarte nocive ale modificării radicale a definiției ființei umane. Astfel de inovații, uneori ridicole și adesea șocante, merg de fapt în răspăr cu înseși principiile disciplinelor cu tradiție în a căror sferă caută să se impună: psihanaliza și psihiatria, dreptul sau medicina.

Umanitatea obosită și „ultimul om“

Cei care au intuit cel mai bine violența schimbărilor antropologice la care suntem martori în prezent aparțin mai ales breslei scriitorilor și filozofilor, căci – cel puțin în cazul celor mai iluștri – ei sunt mereu cu urechea plecată la lumea pe care se străduiesc s-o descrie. Ca să cităm doar autori francezi, e suficient să-i amintim pe Philippe Muray și pe Michel Houellebecq. Cu destui ani în urmă, Muray a știut deja să descrie perfect ceea ce el numește *homo festivus*: omul care refuză să se depășească și să înfrunte moartea, care alege întotdeauna lipsa de diferențiere, care vrea să termine cu sexualitatea și nu aspiră decât la un singur lucru: reîntoarcerea la animalitate. Omenirea întrezărită de Muray e una „reanimalizată“:

De ce să devenim îngeri, când putem redeveni animale? [...] Putem să ne imaginăm destul de ușor înfiriparea unei omeniri reformate cu ajutorul tehnologiei, reanimalizată, dez-hominizată, unde dorința va fi, la fel ca la animale, sezonieră și strict utilitară, iar chestiunea *farmecului* – reminiscență din vremuri de demult – nu va mai conta decât infim în războaiele dintre sexe. Problema va fi astfel tranșată definitiv. Sfârșitul corpului sexuat. Sfârșitul istoriei. Sfârșitul contradicțiilor. Sfârșitul conflictelor. Sfârșitul diferenței dintre om și animal. Întoarcerea culturii la obârșia naturii.¹

1. P. Muray, *Exorcismes spirituels*, vol. III, Les Belles Lettres, Paris, 2002, p. 174.

Michel Houellebecq descrie la rândul lui o umanitate epuizată, care nu mai visează decât la propriul sfârșit. Omenirea – ar trebui spus, de fapt, omenirea occidentală – a ajuns „la capătul puterilor“. Potrivit lui Houellebecq, postumanismul nu-și propune nicidecum să creeze o nouă umanitate, un supraom, ci să tragă definitiv cortina peste aventura umană. Astfel, omul va fi „prima specie animală din universul cunoscut care și-a creat singură condițiile proprii sale înlocuiri“¹. Epilogul romanului *Particulele elementare* (a cărui scriere este plasată în anul 2080) observă că „extincția umanității“ a decurs bine, „în liniște“: „Suntem aproape surprinși să constatăm cu cât calm, cu câtă resemnare și poate cu ce ușurare secretă și-au acceptat oamenii propria dispariție“². Dar aspirația omenirii la propriu-i sfârșit devine încă de pe acum perceptibilă. Tot în *Particulele elementare*, personajul omului de știință, Bruno, e „uimit“ de cât de corecte fuseseră previziunile din *Minunata lume nouă* a lui Huxley, scrisă în 1932. Viitorul prevestit acolo e pe cale să se înfăptuiască, spre bucuria lui Bruno: „*Minunata lume nouă* e pentru noi un paradis“³. Într-adevăr, dacă punem laolaltă procreația artificială, sexualitatea igienică, anxiozitățile și eutanasia, distopia lui Huxley e prezentul în care trăim:

Un control tot mai riguros al procreației, care mai devreme sau mai târziu va duce la disocierea totală de sex și la reproducerea speciei umane în laborator, în condiții de siguranță și fiabilitate genetică absolute. Dispariția în consecință a relațiilor familiale, a noțiunii de paternitate și filiație. [...] Apoi, când nu mai poți lupta cu îmbătrânirea, disperi prin eutanasia liber consimțită; foarte discret, foarte rapid, fără drame. [...] Libertatea sexuală este totală, nimic nu mai stă în calea împlinirii și a plăcerii. Rămân mici momente de deprimare,

1. M. Houellebecq, *Les Particules élémentaires*, Michel Houellebecq – Flammarion, Paris, 1998, p. 393. [*Particulele elementare*, trad. de Emanoil Marcu, Polirom, Iași, 2006, p. 383 – n. tr.]

2. *Ibid.* [Ed. rom, cit., p. 383 – n. tr.]

3. *Ibid.*, p. 196. [Ed. rom, cit., p. 189 – n. tr.]